

cev, na katerem naj bi bil potem prisoten tudi dr. Jezernik.

Irena Keršič je potem sestanek zaključila s sklepom, da se zapisnik tega sestanka izroči tudi dr. Jezerniku in da se poskuša vzpostaviti pravo komunikacijo z Oddelkom za etnologijo.

Zapisnik tega sestanka je vodila in pripravila Daša Hribar.

PRISPEVEK

Novi predmetnik študija etnologije oz. antropologije je v tej obliki, kot ga imam pred sabo, preveč lapidaren, da bi se o njem dalo konstruktivno razpravljati. Zato se bom omejil le na svoje področje, to je na folkloristiko, ki je po najnovejši različici zreducirana na izbirne vaje v 4. letniku. Preden pa o tem povem kaj več, še tole: prof. Kremenšek je predstavil genezo nastanka novega predmetnika. Iz njegovih besed je razvidno, da je obstajal tudi predlog predmetnika s širšo utemeljitvijo vsakega predmeta. Škoda, da nimamo tega. Sploh pa bi o tem moral spregovoriti predstojnik Oddelka za etnologijo in obžalujem, da ga ni tu, čeprav je bil po zagotovilih predsednika društva povabljen. Čeprav sem obljubil voditeljici današnjega pogovora, da ne bom zmerjal in se jezil, moram vendarle reči tole: smo strokovno društvo in se pogovarjamo o strokovnih stvareh. Osebnе zamere in užaljenosti ne spadajo sem, zato sem več kot začuden, da je predstojnik Oddelka za etnologijo zavrnil naše vabilo na ta sestanek, kot nas je obvestila predsednica. Ne napadamo programa, še manj želimo rušiti avtonomijo univerze oz. oddelka, hočemo se le strokovno pogovarjati in dati svoje mnenje o strokovnih stvareh, tako kot smo delali vsaj že od leta 1975, ko je bilo ustanovljeno Slovensko etnološko društvo. Tudi takrat ni šlo brez ugovorov in zamer, toda nihče se ni nikoli izmikal društvenim debatam o etnoloških programih, kot je to sedaj storil predstojnik etnološkega oddelka. Prav kot predstojnik tega ne bi smel storiti, čeprav vemo, da je pred leti iz osebnih razlogov izstopil iz SED in ima sedaj novo Antropološko društvo. Strokovnih pogovorov se ne da tako ignorirati, kot to počne prof. Jezernik, saj konec koncev etnološki izobraževalni program kljub avtonomnosti univerze ni njegova zasebna stvar in fevd. Mislim, da gre tu za osebno užaljenost, ki stroki ne more prinesiti nič dobrega, zato najostreje protestiram proti takemu vedenju, ki kaže tudi, v kakšnem strokovnem in "odprtem" prostoru je nastajal novi program, za katerega lahko rečem, da je vsaj nedomišljen. Naj to ponazorim le iz folklorističnega zornega kota.

Danes nekateri antropologi po svetu (Bausinger) pravijo, da ni več potreba govoriti o t. im. ljudskem vedenju (Volkskunde) in ljudski kulturi (Volkskultur), ampak le o kulturi kot eni sami. Zato se Bau-

singer izogiba vseh povezav z besedo ljudski. Kdor pozna Bausingerjevo delo, se lahko z njim le strinja. Sočasno pa Bausinger opozarja, da nas raziskave in izsledki specialističnih strok (etnotekstologije, muzikologije, koreologije itd.) pripeljejo do samega bistva kulture nekega naroda, seveda če se pri tem raziskovalec specialist ne ujame v zanke stare, ortodoksne folkloristike, ki išče zgolj posebnosti, ampak se zaveda, da so raziskovane skupine in njihova kultura vedno nove, spreminjajoče se, čeprav je vse videti statično in stalno. Zakaj je tako, sem že pisal, in to je stvar predavanj. Sorazmerna stalnost je vidna, če poznamo to, čemur pravimo tradicijska kultura, saj je le iz nje možno narediti sklepe o transformacijah in inovacijah oz. spoznati nov tip vedenja in kulturnih potreb neke skupine, etnije ali naroda. Kulturna antropologija ne izključuje (in ne sme izključevati, na to opozarja tudi Bausinger) niti znanj niti kulturnih stvaritev, ki so že izginile ali so se spremenile, še manj pa lahko ignorira kulturo, ki še živi, se reproducira in nastaja na novo (pa je vseeno, kako sedaj to kulturo imenujemo), čeprav ima svoje korenine v tradiciji. Tega se dobro zavedajo vsi sodobni evropski antropologi, zato npr. med Bausingerjevimi študenti najdemo raziskovalce, ki se ukvarjajo z raziskavami življenja v današnjem pariškem parku ali proučujejo skupine ljudi na plaži, njihove povezovalne lastnosti in skupne cilje. Pri tem pa ne zanemarjajo tem, ki bi po mnenju naših kulturnih antropologov spadale k folkloristiki. Med evropskimi antropologi imamo torej "čiste" folkloriste, le da se ne imenujejo tako. To ni samo evropska znanstvena odprtost, ampak gre za znanstveno spoznanje, da sta neki narod in znanost lahko popolna le s celoto svojih raziskav. Zato se zavedajo, da folkloristika (ki ni le preteklostna veda) mora biti enakopravno zastopana v teh raziskavah, če naj bodo le-te celovite, saj je t. i. ljudska kultura del življenja, ki ga raziskuje kulturna antropologija. Konec koncev je folkloristika (čeprav samostojna veda) le del sodobnih kulturoloških vprašanj in zato ne vem, zakaj so pomembna folkloristična vprašanja, ki so povsod bistveni del kulturne antropologije, izpuščena iz novega učnega načrta etnološkega oddelka oz. so zreducirana na "izbirne vaje". S tem je slovenska kulturna antropologija naredila korak nazaj, saj so študentje ljubljanske Filozofske fakultete edini v Evropi in edini v Jugoslaviji, ki nimajo folklorističnih predavanj in so tako prikrajšani za pomemben del znanja o t. im. duhovni kulturi. To pa kaže, da so poleg slavistov tudi novodobni kulturni antropologi na Oddelku za etnologijo zgrešili samo bistvo tega predmeta, ki so ga zreducirali po osebnih in ne po znanstvenih merilih. Če pa je tako (in novi program kaže, da je), potem padejo vsi pomisleki o avtonomnosti oddelka in je o teh stvareh treba govoriti v strokovnih krogih ne glede na to, kaj si posameznik misli o Slovenskem etnološkem društvu. To je popolnoma druga stvar, ki z znanostjo nima prave zveze.

Kaj v praksi pomeni ignoriranje predavanj o slovenski duhovni kulturi (o folkloristiki) na Oddelku za etnologijo? Pomeni vsaj to, da je

naša tradicijska in še živa kultura, ki je pomemben del splošne kulture, za etnologa manj pomembna kot duhovna kultura npr. Zulujev, Pigmejcev ali evropskih narodov. Ker se v naših razpravah vedno kaj zaplete ali zameri, naj še enkrat opozorim, da nimam nič proti (nasprotno) evropski in neevropski kulturi, sem pa proti, če iz tega bogatega znanja izpustimo svojo duhovno kulturo. To je znanstveno nevzdržno. Poleg tega pa etnotekstološki in etnomuzikološki problemi niso samo provincialno slovenski (čeprav naj bi na slovenski univerzi vzgajali kadre in strokovnjake prav za slovensko kulturo in način življenja), ampak so tudi univerzalni. Kot je bilo že večkrat poudarjeno, napisano in znanstveno potrjeno, se npr. slovenska ljudska obredna (in še katera) pesem strukturalno ne razlikuje od obrednih pesmi npr. na Novi Gvineji, zato ker je tudi (strukturalno gledano) način mitičnega mišljenja pri različnih etnosih podoben ali enak; zato se slovensko mitično mišljenje ne razlikuje od makedonskega ali celo od papuanskega. Ta univerzalizem pa je treba spoznati (tudi univerzalizem in planetarnost v zgradbi pesemskih besedil in melodij) iz danih in razvidnih primerov domačega gradiva, ob katerem se potem lahko opozori še na specifikum in posebnosti. Ta specifika ni nacionalna, še manj nacionalistična evforija, ne gre niti za slovenocentrizem, ampak preprosto za pozitivistična dejstva, ki obstajajo, ki so tu, čeprav jih lahko upoštevamo v širšem evropskem teoretičnem okviru. V kulturnoantropološkem smislu se posamezni etnosti in nacije med seboj razlikujejo in ta različnost daje pečat neki samosvoji, etnični kulturi. In prav o tej specifikum, ki se kaže v specialističnih raziskavah, bodoči slovenski etnologi ne smejo zvedeti ničesar oz. jim je prepuščena kot izbirni predmet. Vendar pa bi to morala biti osnova njihovega študija.

Severnoameriški antropologi so npr. prišli do sklepa, da se da akulturacijske probleme pri razmejevanju ali sožitju nekaterih različnih etnij in narodov najlažje proučevati in določati s pomočjo specialnih disciplin, kot npr. etnomuzikologije in širše folkloristike oz. z njihovimi raziskovalnimi postopki. Pri nas pa je zdaj situacija obrnjena: več je splošnih znanj (po predmetniku) in bolj odprta so, hkrati pa v vsej svoji svetovljanskosti zelo ozka. Prišli smo do absurda: čim bolj se slovenska etnologija odpira svetovni teoriji, bolj postaja zaprta za specialna znanja in s tem za uporabo teorije stroke pri konkretnih slovenskih vprašanjih. To je najbrž tudi zato, ker smo iz obravnav prehitro izločili klasično delitev na duhovno, socialno in materialno kulturo. To pa je že drug problem in preobsežen za tole razmišljanje.

O slovenskem ustnem slovstvu pa o muzikologiji itd. mora študent etnologije nekaj zvedeti. Vseeno mi je, kje in kako, le zvedeti mora. Ali bi o tem slišal pri posebnem predmetu (folkloristiki) ali v okviru slovenske ali obče etnologije ali pa v uvodu v kulturno antropologijo. Vprašanje pa je, koliko bo študent dobil znanja o folkloristiki v okviru teh predmetov, ko pa vemo, da etnologi do zdaj niso slišali o fol-

kloristiki skoraj nič, saj so se šele v zadnjih letih le nekoliko seznanili z zgodovino in z začetki ustnega slovstva pri nas in z zbiratelji.

Gledano na kulturo kot celoto, brez poznavanja pomožnih oz. specialističnih disciplin in brez stika s konkretnim terenskim delom se zdi antropologija širok okvir, kamor lahko vključimo znanja, ki so do sedaj manjkala. Na prvi pogled ponuja antropologija zadostno skupno teorijo in metodologijo. Brž ko pa se bodo bodoči etnologi spoznali s konkretno etnologijo na terenu, bodo spoznali (in že spoznavajo), da etnologija sploh nima toliko skupnih točk z antropologijo, kot mislimo, in bo zato vsa antropološka teorija obvisela v zraku, tega pa si predavatelji gotovo ne želijo. Če že današnji etnologi včasih "obvisijo", bodo bodoči še bolj. Zakaj jim učni načrt tega ne bi olajšal z dodatnimi znanji, je odprto vprašanje. Da ne bo nesporazuma: zavedam se, da vsak študij lahko da le okvir, ki ga morajo potem napolniti raziskovalci sami. Toda kako bodo dopolnjevali védenje o nekem predmetu in problemu, če v času študija o njem niso nič slišali niti v najosnovnejših potezah.

Nekoč nas je prof. Bausinger na nekem predavanju opozarjal, naj se specialisti folkloristi ne bi ujeli v past in starejšo, ortodoksno folkloristiko negirali tako, da bi v raziskavah sploh opustili folklorne probleme in elemente v naši in kateri koli kulturi. Tradicijska kultura je obstajala in obstaja in zato jo je treba raziskovati in razlagati poleg vseh drugih kulturnih prvin, še bolje v sklopu in kontekstu teh prvin. Bo po tem sedanjem oddelčnem programu bodoči etnolog vsaj približno usposobljen za to? Mislim, da ne, ker je program ta znanja preprosto izključil. Še nekaj želim pojasniti ob tem: logično je, da nihče ne pričakuje, da bo bodoči etnolog, ko bo prišel s fakultete, takoj usposobljen za specialista v določeni disciplini, bodidsi da gre za konservatorja, muzealca ali za raziskovalca specialnih disciplin. Specialno znanje si bo pridobil in utrdil z obravnavo določenega problema in z delom v določeni ustanovi. Toda o teh specialnostih mora že nekaj slišati med študijem, da bo sploh vedel, kako širok je njegov raziskovalni radij in s kakšnim védenjem se bo srečal pri svojem poklicnem delu. Tega temeljnega znanja pa sedaj etnolog nima, vsaj kar zadeva folkloristične discipline, in sprašujem se, kdo lahko s tako lahkotnostjo odvzema študentom pravico do teh znanj, še posebej ker si jih študentje sami želijo in nas neprestano opozarjajo na to.

Drugo nesorazmerje v programu: že pred leti smo poudarili prijetno dejstvo, da slovenski etnologi poslušajo in dobijo več znanja o etnologiji in kulturah drugih jugoslovanskih narodov, kot pa njihovi študentje slišijo o nas. Naši študentje bodo po novem programu kar tri leta poslušali etnologijo Jugoslavije. Ta hvalevredna širokost pa se sprevrže v svoje nasprotje in absurd, če vemo, da slovenski etnolog ne bo zvedel skoraj nič o slovenski duhovni kulturi (ta je namreč

bila že doslej zanemarjena tudi pri predmetu slovenska etnologija). Razmerje se mi zato zdi obrnjeno na glavo. Bomo morda naše bodoče diplomante zaposlovali v Beogradu, Zagrebu, Prištini itd., saj bodo glede na program za te kulture mnogo bolj usposobljeni kot za slovensko? Zdi se mi, kot da bi bil nov učni program pisan na kožo nekaterih sedanjih predavateljev, ne dobro vedoč, kaj slovenski etnologji sploh potrebujejo in kakšen naj bo zato program etnološke katedre.

Za vse načrtovane predmete oddelek najbrž sploh nima še dovolj usposobljenih predavateljev. Zato bi moral začeti bolj sistematično vzgajati svoje študente in jih tudi usmerjati v specializacijo za tiste predmete, ki jih oddelek načrtuje. Naj pri tem spet stvari osvetlim iz folklorističnega zornega kota. Po polemičnih društvenih sestankih v preteklosti je Inštitut za slovensko narodopisje pri ZRC SAZU prišel do spoznanja, da moramo kljub našim specialnim usmeritvam in disciplinam na to delo usposobiti in zaposlovati čim več etnologov, tako da bomo Inštitut v celoti etnologizirali tudi v folklorističnih disciplinah. Prav tu pa se je zapletlo, saj smo morali za nekatere discipline (ljudsko pesništvo in tudi proza) etnologe skoraj prositi, da bi se specializirali zanje in se zaposlili pri nas. Končno se je tudi to uredilo, poudariti pa želim, da bi bil naš Inštitut že zdavnaj prej etnologiziran, če bi etnologi že na fakulteti imeli folkloristična predavanja in bi jim bilo že med študijem jasno, kam se lahko še usmerijo. Do sedaj (če imajo priložnost) se v glavnem usmerjajo na področje materialne in nekaj socialne kulture, ker so pač na fakulteti o tem največ slišali, z nekaterimi plastmi duhovne kulture pa sploh niso seznanjeni. Zato je razumljiva negotovost študentov in diplomantov pri določanju za delo v specialnih etnoloških disciplinah, ki jih po krivdi učnega načrta ne poznajo.

Ob tem pa bodo študentje po novem lahko poslušali politično in ekonomsko antropologijo, socialno psihologijo in celo etnoastrologijo. Gre za pohvalno osvežitev in širitev predmetnika, ki pa zaradi nesorazmerja takoj izgubi svoj sijaj, saj ob tem vanj niso vključena nekatera za etnologa temeljna znanja, povezana z nacionalno in planetarno kulturo. Jasno je, da pri tem spet mislim na t. im. folkloristične discipline (etnotekstologijo, etnomuzikologijo, koreologijo), k temu pa bi dodal še ljudsko likovno umetnost in po vzoru zagrebske etnologije še slovensko dialektologijo za bodoče etnologe.

Kaj je s politično in ekonomsko antropologijo? Če bi bili sestavljalci programa dosledni, bi morali študentom vsaj predstaviti še socialno in fizično antropologijo. Če hočemo biti v antropologiji popolni in če se antropologija pojavlja tudi v imenu oddelka, potem je to logično vprašanje (še posebej gre za socialno antropologijo), čeprav vsak ve, da bi bila vključitev vseh antropoloških disciplin v Oddelek za antropologijo in etnologijo absurdna. Tega so se najbrž zavedali tudi sesta-

vijalci predmetnika in so nekaj dela pustili še antropologom, saj bi bilo drugače najbolje, da bi se novi etnološki oddelek združil kar z oddelkom za antropologijo na FSPN.

Reči je seveda treba, da meje med posameznimi vedami ne smejo biti dogmatično zacementirane in da je logika znanosti ta, da te meje tudi podira oz. jih prehaja. To pa se seveda da uspešno storiti takrat, ko dobro vemo, kaj je predmet naših raziskav, v čem je bistvo etnološkega raziskovanja in kje moramo prehajati v druge znanosti, da bodo raziskave celovitejše. Antropologija npr. je za etnologe nujna in njeno uvajanje na etnološki oddelek sem glasno zagovarjal že pred leti. Seveda pa sem imel pri tem v mislih dejstvo, da se etnologija zaveda svojega področja dela in svoje specifikke in da bo znala antropološke in druge discipline vključevati v svoje projekte in raziskave kot t. im. "pomožne" vede, kar počno tudi druge stroke. Tako kot npr. sociologiji ali antropologiji lahko v nekaterih primerih etnologija rabi kot pomožna veda ali folkloristiki slavistika in muzikologija itd., tako bi morala tudi etnologija vključevati te vede v svoj raziskovalni proces. Včasih je to prepletanje večje, a zaradi tega ni potrebno ene vede nadomeščati z drugo, in to še nedosledno. Npr. sociologija kulture, kulturna antropologija in etnologija imajo marsikaj skupnega in se v delu raziskav med seboj nujno prepletajo, toda do popolne združitve ali zamenjave ene vede z drugo lahko pride samo takrat, če določena veda ne pozna svojih ciljev in metodologije raziskovanja. Mogoče sem preoster, vendar se mi zdi, da današnja etnologija izgublja prav svojo temeljno usmerjenost in da se zaradi metodološke negotovosti odpoveduje svoji sorazmerni samostojnosti in temeljnemu cilju. Zato ne bom presenečen, če bomo imeli čez nekaj let sploh samo še sociologijo kulture in etnologije ne bo več niti v imenu. Glede na današnje dogodke se to prav lahko zgodi, če bodo pomožne vede postale credo, ne pa pomoč in bo etnološka teorija zato izgubljala svojo substanco in svoj lastni zgodovinski in teoretični spomin. Tragično pa je, da grobarji slovenske etnologije niso ne folkloristi niti sociologi ali zgodovinarji, ampak etnologi sami; to pa kaže na to, da današnja univerzitetna etnologija ni zmožna učinkovito uporabiti svoje teorije pri konkretnem raziskovalnem in terenskem delu, v konkretnem načinu življenja Slovencev in njihovi kulturi. Etnologija danes kaže, da bo ostala vsak čas brez svoje teoretične samorefleksije, za katero so se v prejšnjih časih močno prizadevali nekateri osamljeni člani Oddelka za etnologijo. Brez te samorefleksije pa ni samostojne vede in zato tu nič ne pomaga sposojena avtoriteta in metodologija drugih uspešnih ved, ki so si svojo uspešnost zgradile v dolgih letih trdega raziskovalnega dela in iskanj. Njihove raziskovalne dosežke je treba v kar največji meri izkoristiti pri dograjevanju lastne teoretične baze in njene znanstvene širitve, ne pa jih kar preprosto "ukrasti" in z izposojenim imidžem zakriti lastno neiskanje in teoretično negotovost.

Po novem učnem načrtu bo veliko moči na oddelku za etnologijo usmerjenih v teorijo posameznih disciplin, namesto da bi bile le-te vključene v sam predmet etnologije na vseh ravneh: v metateoriji, teoriji, pri slovenski in drugih etnologijah, pri vajah in terenski praksi. No, tu je res potreben najprej teoretični uvod v etnologijo in kulturno antropologijo. Ne zdi pa se mi smiselno, da morajo študentje po novem načrtu poslušati eno leto uvod v ta dva predmeta, eno leto pa zgodovino teh predmetov oz. etnoloških in antropoloških teorij. Po mojem mnenju bi se moral že v uvodu v teorijo strok nakazati tudi historijat razvoja različnih teorij - in to bi bilo tudi pedagoško bolj smiselno - kot tudi nasprotno: pri zgodovini etnoloških in antropoloških teorij naj se sproti vključuje vstop v njihovo teoretično bistvo. In še več časa oz. ur bi ostalo za tiste nujne predmete, ki so sedaj izpadli iz učnega načrta.

Sicer pa malce dvomim, če je sploh potrebno govoriti o znanstveni plati tega predmetnika, saj nekatera dejstva kažejo, da je šlo tudi za rokohitske in osebne intervencije predstojnika oddelka za etnologijo. To moje sumničenje je sedaj jasno potrdil prof. Kremenšek, ki je podal natančen potek vseh dogodkov. Tu se sprašujem še, zakaj je bila prof. Kremenšku na oddelku odvzeta beseda. To vse bolj spominja na zasebno kuhinjo z najslabšimi začimbami. Druga stvar, ki govori o oddelčni privatizaciji, je dejstvo, da je pred letom oddelek sam povabil folkloriste, naj pri etnološkem študiju sodelujejo s svojimi prispevki o folkloristiki. Oddelek sam je predlagal, naj bo po odmevnem pogovoru z Marijo Stanonik nov sestanek v maju 1989, ko bodo naša videnja v tiskani (razmnoženi) obliki predstavljena članom društva in članom Oddelka, ki ga je takrat med drugim zastopal tudi predstojnik Jezernik. Seveda novega sestanka ni bilo kljub spraševanju na fakulteti; o novem sestanku nihče ni hotel nič vedeti. Hkrati pa se je na vrat na nos sestajala oddelčna strokovna moč in pripravljala nov program. Ker me zanima le stroka, me ne morejo prepričati osebni razlogi predstojnika Oddelka za etnologijo, ki se brani pogovorov z etnologi in etnološkim društvom. Koliko manj besed bi bilo treba, če bi imeli v rokah predmetnik s kratko obrazložitvijo; za tega prof. Kremenšek trdi, da je obstajal. Manj nejasnosti bi bilo, če bi danes predstojnik sam pokomentiral nov program. Če bi ga vodili strokovni razlogi, bi to tudi storil in bi sam povabil k razpravi etnologue, ne pa da smo nov program dobili tako rekoč "pod roko". Je pa po drugi strani to le logično nadaljevanje nerazumljivega obnašanja Oddelka za etnologijo, ki je že pred leti prekinil pozitivno društveno tradicijo komentiranja programov na skupščinah etnološkega društva. T. im. poročila etnoloških ustanov je prvi začel ignorirati prav oddelek za etnologijo, zato me danes ne bo nihče prepričal, da ne gre za osebne zamere in privatizacijo, s tem pa je prekinjeno vsako strokovno komuniciranje. Si to univerza oz. oddelek sploh lahko privošči? In to še na škodo študentov.

Marko Terseglav